

Magda Johanne Sandvad.

Livet paa Stollig Banke.

I Julen, kort før nytår 1947, skramlede en gammel flytte bil ad grusvejen mod den lille landsby Stollig, beliggende i en natur skøn egn mellem Aabenraa og Løjt Kirkeby. Bilen var startet tidligere paa dagen i Thorsted ved Horsens og det var en lang rejse dengang i de sidste dage af aaret 1947.

Bilen medførte en families beskedne bohøve, samt en ung kvinde og hendes 9 maanedes gamle barn. Det har været en lang og kold dag for de to. Bilerne dengang var bestemt ikke saa komfortable som de er blevet det siden hen.

Kvinden var yngste pige af fire piger og seks drenge. Hendes navn var Magda Johanne Sandvad født og opvokset i Enner skov. Hendes lille dreng var Poul Erik, som er den der siden hen har nedskrevet denne beretning som den er blevet fortalt mig af mange forskellige mennesker i familien.

Poul Erik er opkaldt efter Magdas ældre bror, Poul Enevold der omkom ved en ulykke i en grusgrav i 1974.

Det er hendes skæbne rejse som hun har begivet sig ud paa og det skulle faa stor betydning for hendes egen familie gennem flere generationer indtil nu. Hendes endemaal paa denne historiske dag for familien Hadberg, var den gamle smedje paa Stollig Banke som hun og hendes mand., Fisker Waldemar Hadberg havde erhvervet sig til overtagelse den første januar 1948.

Om aftenen hin dag, sidder Magda ene og fortabt paa en sofa i et kun halvt opvarmet hus og i næsten mørke. Hele hendes bohøve laa i hulter til bulter som det var blevet sat ind af flyttemanden. Hun havde ikke orket at sætte noget paa plads, ikke andet end lige at faa rigget en seng til barnet. Noget mad fik hun heller ikke af betydning. Hun var havnet paa et fremmed sted i et fremmed hus langt fra hendes trygge omgivelser hjemme paa hendes føde egn. Hendes nærmeste ny nabo dukkede dog op om aftenen med sine to døtre, for at hilse paa hende og være hende lidt til hjælp. Det er de to piger der har fortalt mig om deres indtryk paa denne, nu saa fjerne aften i Stollig.

Waldemar, hendes ægtemand glimrede ved sit fravær. Det var haarde tider og der skulle mad paa bordet, saa han var taget paa fiskeri ved Sønderborg og kom først hjem til selve nytårs aften.

Han var saaledes tvunget af omstændighederne til altid at være paa farten som jeg, hans ældste søn ogsaa selv blev tvunget til senere hen i livet.

Baggrunden for denne flytning af familien Hadberg er kort fortalt denne. Magda var beskæftiget som tjenestepige hos præsten i Hoptrup lige efter krigen og derefter paa Helsehjemmet ved Sdr. Vilstrup strand. Her møder hun sin skæbne og ægtemand. En skønne dag i foråret 1946 ankommer en ung mand til sit fødehjem. Han kommer langvejs fra. Denne unge mand paa 26 aar er Waldemar Hadberg. Han har været i allieret krigstjeneste hos Amerikanerne i Stillehavet i hele krigsperioden og det er mere end 7 aar siden han sidste gang har været hjemme. Han ankommer til København med skoleskibet Danmark der har ligget i New York under krigen. Han er ung, brændt næsten sort af Stillehavets brændende sol og har brune levende øjne, kort og godt en flot fyr som pigerne naturligvis ikke kunne staa for. Og saaledes heller ikke Magda.

En dag besøgte Waldemar Helsehjemmet, der kun laa faa hundrede meter fra hans fødehjem. Hans far, Marius Hadberg, der var et elskeligt og godmodigt menneske, var kusk og gaardskarl paa Helsehjemmet. Waldemar inviterede pigerne paa Helsehjemmet til hans fødselsdag d. 19-06.

Det er faktisk af den aarsag som datoen for hans fødselsdag faldt paa, at Waldemar fik sit navn.

Waldemar er født i den tyske tid og dermed som tysk borger. Hans far, Marius var dansksindet og dette

navn skulle være en slags protest mod tyskervældet, idet datoen næsten er identisk med Volmerslaget i Lyndanaisse nær Tallin i Estland 15-06-1219. Der er ikke noget bevis for denne antagelse, men tanken ligger lige for det.

Waldemar holdt festen paa Helsehjemmet og Magda kom til at sidde ved hans ene side. Det var aabenbart en farlig sag, for det varede ikke lang tid før Magda maatte konstatere at hun var gravid. De maatte altsaa gifte sig i september 1946 i Haderslev. I foraaet 1947 bor de midlertidigt i et lille hus ved stranden, tilhørende Helsehjemmet. Huset kaldtes, Hytten og er meget kendt i Hadberg familien.

Adskillige er blevet født i dette hus. Saa vidt vides, skulle jeg være den sidste Hadberg der fødtes der. Da de ikke kunne blive i huset maatte de flytte. Dels skulle huset overtages af en anden del af familien, dels at Waldemar havde en fiskekutter som ikke kunne ligge godt for anker paa den aabne strand.

Derfor fik de en lille lejlighed nær dæmningen over til Kalvø. Her fik de problemer. De kunne ikke blive der heller, dels fordi huset laa i en anden kommune hvor parret ikke var boligerettiget og dels fordi husværten pludselig ville have sine egne familie medlemmer ind i stedet.

Da Waldemar altid var paa farten var det Magda der alene sad med alle problemerne og alene skulle ordne det alt sammen, hvilket var meget svært for hende. Hun maatte ind til Svigerforældrene i første omgang. Hun kom ikke saa godt ud af det med svigermoderen, den aabenbart temmelig strikse Anna Hauken Dieckmann Hadberg, saa den arme Magda maatte friste en kummerlig tid med sit barn i brændeskuret. Det varede nu ikke lang tid, maaske en uge eller to, saa havde hun faaet nok af det og rejste hjem til sin søster Louise i Vrønding en kort tid. Det er hvad hun selv har fortalt, men jeg tror næppe der har været tale om mere end en enkelt nat. Marius ville aldrig have tilladt den slags. Her var der imidlertid en stor mental forskel paa de to søstre, saa Magda maatte af sted igen, denne gang hjem til sin mor i Enner skov, Hvor enkefruen, Ane Kirstine sad tungt paa gaarden der blev drevet af sønnen Hans Rasmus Sandvad.

Ane Kirstine, hvis liv er godt kendt, var en meget striks dame paa sine ældre dage. Hun var i 1947, 69 aar gammel. Magda og Moderen kom hurtigt i modsætning til hinanden. Jeg har spekuleret meget over hvorfor dette var tilfældet med baade moderen, søskende og andre familiemedlemmer. En overvejende del af aarsagen maa være, at den arme Magda maatte høre paa en uendelig række af bedrejdelser, at hun havde været saa letsindig og dum at gifte sig med en sømand. Den slags mennesker havde man ikke meget tillid til i Sandvad familien. Sandvad familien sad for de flestes vedkommende paa den tid, trygt og godt i det med egen jord og grundmurede gaarde, ganske vist i den mindre klasse, men alligevel bedre end det bare vand under fødderne. Hvad havde vel en saadan omflakkende sømand, der kun havde vand under kølen at fremvise af soliditet andet en frisk saltvand og blæst. Magda var ligesom andre af hendes familie medlemmer, meget stædig og holdt paa sit. Hun flyttede derpaa ind hos hendes, i alder og udseende mere lige søster, Anna Hansine. Sandsynligvis først i det nye hus der laa, hvor nu sportspladsen i Østbirk befinder sig. Kort tid efter flyttede de alle ud til den lille ejendom i Bredemosen i Tebstrup. I sensommeren 1947 solgte Waldemar sin kutter. Det maa have været lige efter Hummerfiskeriets sæson ophør ved Anholt.

Derpaa ser det ud til at de flyttede ind i et hus ved Thorsted i Horsens. Sandsynligvis havde han faaet købsret til huset, men fik det aldrig købt, hans navn findes i alle tilfælde ikke paa tinglysningslisterne for Horsens retskreds. Det var maaske ogsaa godt nok, set med den viden man faar om den senere udvikling gennem aarene. Han fik arbejde paa en legetøjsfabrik i Thorsted.

Det maa have været en tortur for denne frie mand, at skulle være spærret inde paa en saadan fabrik, ingen fjern horisont, ingen blaa himmel over sig og bølgesprøjt i ansigtet, kun haardt arbejde, mennesker der kun tænkte i kroner og ører og stempelkort. Selv jeg, viger gysende tilbage ved den blotte tanke derom. Jeg ligner nok i mange ting min far mere end jeg selv tror.

Via sin familie ved Vilstrup strand fik han underretning om, at den gamle smedje i Stollig var til salg, der var ikke noget at betænke sig over. Waldemar ville have vand under fødderne og det fik han i resten af hans tid. Saaledes gik det altsaa til, at Magda, som en anden fremmed fugl pludselig havnede i dette mørke og kolde hus paa sin første dag paa Stollig banke kort før nytår 1947. Dermed var grunden blevet lagt til den materielt fattige, men paa oplevelser, rige barndom for Magdas fire børn paa Stollig banke

Huset i Stollig omkr. 1962.

Stollig omkr. 1952. t.v. Poul Erik. I midten Bendt. Til højre Ove.

Der var masser af natur til os paa Stollig banke og masser af børn at lege med. I de fem huse som Stollig banke udgjorde var der omkring 10 til 12 jævnaldrende, udelukkende drenge. Der blev naturligvis leget en masse røvere og indianere i den omgivende smukke natur.

Vi havde ogsaa spændende naboer. Der er desværre ikke flere tilbage af alle disse spændende mennesker der engang udgjorde dagliglivet paa Stollig banke. De er alle gaaet bort som naturen nu engang har bestemt sig for. Vi fire drenge boede jo i den gamle smedje, indeklemmt mellem to andre huse, et paa hver side. I det vestre hus boede Peter Jespersen sammen med sin kone Julie. De blev kaldt henholdsvis, mors Peter og Julle. Mors Peter var en rar og fredelig mand og sin mors eneste barn, som jo ogsaa tilnavnet hentyder til. Hans kone, Julle, stammede et sted ovre fra det fjerne Ukraine, langt ude mod øst. Hun kom som flygtninge barn til Danmark efter første verdenskrigs ragnarok. Med sig bragte hun ogsaa sit fjerne fædrelands massive overtro. Hun kunne fortælle spøgelseshistorier, saa selv de mange spøgelser ude paa Stollig banke fik kuldegysninger ned langs ryggraden ved at lytte til hendes historier.

I de lange og mørke vinterdage samledes de forskellige madammer fra Stollig banke hos Julle i hendes lille og altid omhyggeligt renskurede køkken med det røde cementgulv og de hvidkalkede vægge. Ved nord væggen stod køkkenets hjerte placeret, et stort massivt jernkomfur, saaledes placeret, at det kunne

opvarme baade køkken og stue samtidigt. Over komfuret hang i lige rækker, alskens husgeraad, renskurede og blankpolerede. I Julles køkken var der orden i sagerne.

Jeg var ogsaa ofte med ved disse sammentræf, for jeg elskede at høre spøgelseshistorier og med disse gyselige historier blev jeg opfostret, saaledes at jeg endnu kan blive mørkerød ved den blotte tanke om det, mere end 50 aar efter. Huset eksisterer ikke længere, det gik i forfald og blev revet ned.

Jeg sad da og lyttede mens det store komfur udsendte en velsignet varme og en pirrende duft af frisk brænde røg. Op gennem de slidte gryderinge trængte et rødt uroligt flakkende lys og kastede sælsomme skygger op over de blanke gryder og pander og krøb ned i de dunkle skygger i køkkenets fjerneste kroge. Jeg syntes det puslede alle vegne i hjørnerne med sære væsner der syntes at komme mig nærmere og nærmere for at gribe fat i mig, saa jeg blev ofte bange og turde ikke gaa alene hjem selvom der kun var 20 meter at gaa.

Fra venstre. Poul Erik, Ove, Knud og Bendt. 1959

I den østre del af huset, der var inddelt i to lejligheder boede Joseffa og Kruse. Hende var vi meget bange for. Vi troede at hun var en vaskeægte heks, for hun talte et underligt og gebrækkeligt sprog, sat sammen af et misk mask af dansk, plattysk og andet udefinerbart. Hendes rrer var lange og rullende, næsten som svensk. Naar hun af og til henvendte sig til os, løb vi som forskræmte harer mens hun raabte efter os. Drrreennge, ka i smie naue nêe ååå æ sprritthausen faa mæ?. Saa ska i nok faa naue kachen a mæ. Det blev nu sjældent vi saa hende for hun var syg og døde af kræft.

Paa vores østre side boede Carl Schmidt med sin familie. Hans kone døde tidligt i vores tid. Jeg mindes hende lige akkurat som sengeliggende. Denne Carl Schmidt havde meget stor prioritet hos os drenge som drilleobjekt, og for os drenge den fantastiske realitet at han var udstyret med et vaskeægte træben som han blev udstyret med engang i første verdenskrig. Yderligere havde han et vældigt cykelskæg som var gængs i begyndelsen af det 20 ende aarhundrede. Kort sagt, han var en spændende person. Vi drillede ham siddende oppe i træerne, for han kunne ikke faa fat i os. Han kunne kun gaa med besvær og hans træben svingede og naar han traadte i jorden med det, lød der et højt gok. Derfor raabte vi altid gok gok naar han kom gaaende. Men hans to drenge, Ogge og Bajse kunne faa fat i os. De var større end vi og saa vankede der lussinger, saa helt straffrie slap vi ikke for vores drillerier.

Paa den anden side af vejen boede Laurits Nønken og hans kone Alma. Hun døde ogsaa ret tidligt. Laurits var en høj duknakked mand der altid gik med en saakaldt tyskerkastet paa hovedet. Han havde en masse spændende sager i sin lade. Bl. A. et stort jernskrummel som han kaldte en dampmaskine. Denne maskine var vi meget benovede over og naar Laurits med stort besvær fik slæbt maskinen ud af laden og spændt for en sav via en kilerem, stimlede vi alle sammen omkring troldmanden Laurits der kunne faa maskinen til at snurre rundt med en sydende og hvæsende stønnen. Jeg tror nok han nød vores utilslørede beundring. Naar vi kom ham for nær blev vi ikke jaget helt bort, men nøjedes med at

sige. Ka i saa goe a æ vaj knechte, i gæe mæ i æ vaj, å det væl æ itt la mæ gefoeel, det var hans yndlingsudtryk som han kom med ved enhver lejlighed.

Vi havde egentlig en ganske udmærket barndom til trods for at vi var meget fattige. Det faldt os aldrig ind at vi var fattige. Jeg husker at der var børn der sultede, men vi sultede aldrig, for far var fisker og vi kunne godt faa fisk i alle mulige afskygninger uger igennem uden pauser. Jeg er aldrig blevet træt af fisk selvom vi blev fodret dygtigt op med fisk. Vores mor, Magda havde nok det mest besværlige arbejde med at klæde børnene og holde huset varmt om vinteren. Hun lappede og syede gamle rester til brugbart tøj. Engang aarligt kom den gamle dronning Ingrid som havde fattet særlig interesse for os nordslesvigske børn og saa fik hver familie en stor pakke nydeligt tøj som der var god brug for. Vores vandforsyning bestod af en brønd med en pumpe, ca. 30 meter fra huset. Det har været slemt for mor at hente de mængder vand som familien skulle bruge dagligt, navnlig om vinteren har det været slemt, for saa var pumpen frosset og vi maatte hjælpe mor med at lave baal rundt om pumpen for at tå den genstridige pumpe op. Vandet var naturligvis forurenet med et utal af døde frøer og andet smækryb der var faldet i vandet. Vi børn maatte ofte pille indvoldsrester og raadne kropsdele af disse smækryb ud af vandet. Naar det var særligt slemt brugte mor det stativ med sien af stof der blev brugt til at si hyldebær og andre bær om efteraaret. Vi fik at vide at det var sundt vand naar der var saadan noget i. Mærkeligt nok drog vi aldrig denne formodning i tvivl. Der ville nok ikke være nogen børn der ville nærme sig saadan noget vand nu om stunder.

Disse barndoms minder har jeg beskrevet noget bedre i Løjt bøgerne udgivet af Løjt lokalhistoriske forening, bind nr 22, samt nr. 21 og nr. 25.

Far var som bekendt fisker og derfor altid undervejs for at skaffe det daglige brød og det har været et hårdt og slidsomt arbejde at hente fisken op fra det kolde og stormfulde hav.

Havet er som et levende væsen. Man kan leve af det som vi maatte gøre det, men havet tog sin pris for det.

En iskold dag i februar 1996 gik min far gennem isen ved Aarøsund, næsten paa samme sted hvor jeg i marts 1962 nær selv var druknet og atter paa næsten samme sted hvor min søn ogsaa nær var druknet i februar 2006. Far var da 76 aar gammel og maatte staa i det iskolde vand i hen ved 20 minutter før han blev reddet. Han kunne ikke komme op over iskanten. Han var blevet næsten helt sort paa kroppen og kom sig aldrig helt igen efter denne omgang.

Han døde syg af kræft i Haderslev 22-03-1997, dagen efter min 50 aars dag. Mor var død allerede 29-12-1990 efter at have været ret syg de seneste aar af hendes liv.

Hvor svært livet har været for disse mennesker gaar først op for én naar man selv naar op i alderen og jeg skylder dem alt.

Waldemar paa sin kutter med min fætter Kaj Sandvad,
søn af mors søster Anna Sandvad
Omkring aar 1959.

Poul Erik Hadberg 60 aar gammel.